Sveriges advokatsamfund

Stockholm den 1 september 2026

R-2026/1592

Till Justitiedepartementet
Ju2026/01665

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 1 juli 2026 beretts tillfälle att yttra sig över departementspromemorian En skärpt syn på involvering av underåriga i brottslighet (Ds 2026:14).

Sammanfattning

Advokatsamfundet avstyrker förslagen om att införa brottet grovt involverande av underårig i brottslighet, att kriminalisera försök till sådant brott samt att utvidga straffansvaret genom att begränsa den nuvarande ansvarsfrihetsregeln. Promemorians förslag i övrigt tillstyrks eller lämnas utan erinran med de synpunkter som framgår nedan.

Allmänna synpunkter

Advokatsamfundet delar promemorians bedömning att involverande av barn och unga i allvarlig brottslighet utgör ett betydande samhällsproblem. Att barn används för att utföra allvarliga våldsbrott och annan grov brottslighet är en utveckling som motiverar kraftfulla samhällsinsatser. Advokatsamfundet har inga principiella invändningar mot att ytterligare straffrättsliga lagstiftningsåtgärder övervägs för att motverka rekryteringen av barn och unga till kriminell verksamhet.

Straffrättsliga reformer som innebär skärpta straff och utvidgat straffansvar måste emellertid vila på ett gediget underlag och föregås av noggranna analyser av behov,

Laboratoriegatan 4, Box 27321, 102 54 Stockholm
Tfn 08-459 03 00, advokatsamfundet.se, info@advokatsamfundet.se

effektivitet och proportionalitet. Det gäller i synnerhet lagstiftning som berör unga lagöverträdare och möjliggör en omfattande användning av frihetsberövanden och andra ingripande tvångsmedel.

Advokatsamfundets invändningar mot det presenterade förslagen grundar sig i den snabba utvecklingen av straffbestämmelsen om involverande av en underårig i brottslighet. Advokatsamfundets uppfattning är att promemorian präglas av en otillräcklig analys av hur de aktuella förslagen förhåller sig till de omfattande straffrättsliga reformer som nyligen genomförts på området och att det saknas underlag för att de förändringar som nu föreslås är nödvändiga, effektiva för sitt syfte eller proportionerliga.

Advokatsamfundet vill särskilt framhålla att kampen mot barns och ungas rekrytering till kriminalitet inte kan föras enbart genom höjda straff och utvidgat straffansvar. Långsiktigt är socialpreventiva insatser som en fungerande skolgång, tidiga stödåtgärder, samordnade myndighetsinsatser och effektiva avhopparprogram av avgörande betydelse för att motverka rekryteringen till kriminella miljöer. I promemorian hänvisas till ett flertal regeringsinitiativ och myndighetsuppdrag inom det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet. Advokatsamfundet noterar att flera av de åtgärder och reformer som lyfts fram antingen nyligen har trätt i kraft eller fortfarande är i genomförandefasen. Någon utvärdering av deras effekter har därför ännu inte varit möjlig och det saknas i dagsläget ett bedömningsbart underlag för att kunna avgöra vilken påverkan redan beslutade åtgärder får för arbetet mot rekryteringen av barn och unga till kriminalitet.

Sammantaget anser Advokatsamfundet att promemorians förslag inte i tillräcklig utsträckning vilar på ett underlag som visar att ytterligare straffrättsliga åtgärder av det slag som nu föreslås faktiskt är motiverade.

Särskilda överväganden

Grovt involverande av underårig i brottslighet

Promemorian föreslår att ett nytt grovt brott införs med en straffskala om fängelse i lägst två och högst åtta år. Det innebär dels införandet av en rubricering för grovt brott, dels ökandet av straffskalan från sex till åtta år. Advokatsamfundet har förståelse för ambitionen att markera allvaret i de mest kvalificerade fallen. Samtidigt väcker

förslaget frågor om behov och proportionalitet, särskilt med hänsyn till att straffskalan för brottet så sent som den 1 augusti i år skärptes från fyra till sex års fängelse.

För att rubriceras som grovt föreslås tre kvalifikationsgrunder, att involverandet har avsett allvarlig brottslighet, har omfattat ett involverande av flera underåriga, eller att gärningen varit av särskilt hänsynslös art. Vid alla bedömningar föreslås att en helhetsbedömning ska göras av samtliga omständigheter i det enskilda fallet.

Advokatsamfundet ställer sig tveksamt till behovet av att införa en särskild brottsform för grovt involverande av underårig i brottslighet. Promemorian bygger i stor utsträckning på samma omständigheter som nyligen låg till grund för lagstiftarens beslut att höja maximistraffet för involverandebrottet från fyra till sex års fängelse. Det saknas enligt Advokatsamfundets uppfattning ett erforderligt underlag för varför denna genomförda reform redan nu bedöms otillräcklig eller varför en ytterligare höjning av straffnivåerna är nödvändig.

Advokatsamfundet noterar vidare att de situationer som typiskt sett aktualiserar ansvar för involverande av underårig i brottslighet nästan uteslutande medför ansvar för annan allvarlig brottslighet. I många fall åtalas den som involverat den unge även som gärningsman, medgärningsman, anstiftare eller på annan grund som medverkande till det bakomliggande brottet. Den straffrättsliga reaktionen består således inte endast av ansvar för involverandebrottet, utan även av ansvar för det brott som den underårige förmåtts att utföra. När gärningarna dessutom sker inom ramen för organiserad brottslighet aktualiseras i dag även de särskilda straffskärpningsreglerna för vissa brott med koppling till kriminella nätverk, som medför mycket kraftfulla straffhöjande effekter. Enligt Advokatsamfundet saknas en närmare redovisning av vilket ytterligare behov den föreslagna grova brottsformen är avsedd att tillgodose.

Advokatsamfundet är vidare kritisk till den föreslagna kvalifikationsgrunden att involverandet ska ha avsett ”allvarlig brottslighet”. Som promemorian konstaterar används begreppet på olika sätt inom strafflagstiftningen och saknar en entydig innebörd. Promemorian förklarar att begreppsoklarheten läks av att det i författningskommentaren förtydligas vad domstolarna ska hänföra sig till i bedömningen av allvarlig brottslighet. I den föreslagna författningskommentaren beskrivs att det som utgångspunkt bör vara allvarlig brottslighet ”om det rör sig om ett straffvärde som når upp till eller överstiger två års fängelse”. Vidare utvecklas att det

alltid ska göras en helhetsbedömning och att brottslighetens karaktär samt i vilken omfattning den unge involverats kan tillmätas betydelse. Advokatsamfundet ställer sig kritisk till att dessa uttalanden i författningskommentaren tillfredsställande förtydligar tolkningen av rekvisitet. Det finns därför en risk för att gränsdragningen mellan normalgraden och det grova brottet kommer att präglas av osäkerhet och att rättstillämpningen utvecklas på ett oförutsebart sätt. Särskilt mot bakgrund av det outforskade praxisläget beträffande den nyss införda ökningen till den sexåriga straffskalan.

Försök till grovt involverande av underårig i brottslighet

I promemorian föreslås vidare att försök till grovt involverande av underårig i brottslighet ska kriminaliseras. Advokatsamfundet ifrågasätter behovet av att kriminalisera försök till involverandebrottet. Som framhålls i promemorian har involverandebrottet redan i sin nuvarande utformning en mycket tidig fullbordanspunkt. Det krävs inte att den unge faktiskt utför något brott. Redan den omständigheten att en underårig accepterar ett erbjudande eller uppdrag innebär att brottet är fullbordat.

Vidare ska framhållas att stämplingsbrottet innebär att det redan i dag är straffbelagt att försöka förmå någon annan – oavsett ålder – att begå vissa, särskilt föreskrivna, brott. De gärningar som kommer bli föremål för det nya brottet om grovt involverande av underåriga i brottslighet är således redan straffbelagda såsom stämpling till brott. I promemorian framhålls också att lagstiftningsåtgärder redan har vidtagits för att på ett tidigt stadium kunna ingripa och förhindra att allvarlig brottslighet fullbordas genom att straffansvaret för försök, förberedelse och stämpling till brott har utvidgats. Promemorian framhåller vidare att ändringarna som träder i kraft under 2026 bland annat möjliggör för polisen att vidta åtgärder för att förhindra att någon åtar sig att utföra uppdrag och identifiera uppdragsgivarna utan att det utesluter straffansvar för stämpling eller förberedelse till brott. Dessutom framgår uttryckligen i promemorian att exempelvis publicerandet av så kallade rekryteringsannonser kan vara straffbart både som stämpling och som förberedelse till brott.

Mot bakgrund härav framstår det som oklart vilket praktiskt behov som motiverar en särskild försökskriminalisering. Advokatsamfundets uppfattning är att det inte presenterats någon mer ingående analys av i vilka situationer den föreslagna

bestämmelsen förväntas få betydelse, vilka konsekvenser en sådan utvidgning kan få eller varför befintlig reglering är otillräcklig.

Den föreslagna ordningen riskerar dessutom att skapa betydande tillämpningssvårigheter. Frågan om försöksansvar förutsätter nämligen att det redan på ett tidigt stadium kan bedömas om det hypotetiskt fullbordade brottet skulle ha bedömts som grovt eller inte. Detta aktualiserar svåra gränsdragningsfrågor redan under förundersökningen och riskerar att skapa osäkerhet både beträffande rubricering och valet av utredningsåtgärder. Särskilt problematiskt är att misstanke om försök till grovt involverande av underårig kan medföra långtgående möjligheter att använda hemliga tvångsmedel. Promemorians föreslagna utformning kring försöksbrottet kan därför förväntas skapa omfattande behov av förhandsöverväganden och tillämpningsproblem i praktiken.

Sammantaget ställer sig Advokatsamfundet kritisk till promemorians avsaknad av proportionalitetsbedömning mellan de integritetsintrång och den brottsbekämpande nytta som lagförslaget får förväntas uppnå och avstyrker därför förslaget.

Ett utvidgat straffansvar

Promemorian föreslår att den nuvarande ansvarsfrihetsregeln ska ändras så att åldersskillnaden mellan de inblandade får minskad betydelse vid bedömningen av straffansvar. Advokatsamfundet delar bilden av att det förekommer en problematik kring att jämnåriga eller yngre personer rekryterar andra unga till kriminalitet. Nuvarande reglering utgör dock inget hinder mot att även underåriga personer kan dömas för brottet när omständigheterna är sådana att ansvar bör komma i fråga. Tvärtom visar praxis att det redan i dag är så att underåriga döms för involverande av underårig i brottslighet, även i fall där den som involveras är jämnårig eller till och med äldre än gärningsmannen.

Brottet involverande av underårig i brottslighet infördes i syfte att skydda barn och unga från att utnyttjas i kriminalitet och för att skapa ett effektivare straffrättsligt verktyg mot de personer som rekryterar, instruerar eller annars använder underåriga i brottslig verksamhet. Lagstiftarens ursprungliga intention var att motverka en ordning där äldre och mer etablerade personer i kriminella miljöer skyddar sig själva genom att låta barn och unga längre ned i de kriminella hierarkierna bära de straffrättsliga riskerna.

Advokatsamfundet bedömer att förändringen riskerar att i ökad utsträckning träffa barn och unga som själva befinner sig i utsatta situationer och utnyttjas av äldre personer i kriminella hierarkier. Bestämmelsens tillämpningsområde riskerar därmed att förskjutas från de äldre aktörer som rekryterar och exploaterar underåriga inom kriminella miljöer, till att i större utsträckning omfatta de unga som också befinner sig i utsatta miljöer. Därigenom kommer bestämmelsen i ökad grad att ytterligare straffbelägga just den grupp som lagstiftningen ursprungligen var avsedd att skydda. En sådan utveckling väcker frågor om den föreslagna förändringens ändamålsenlighet.

Advokatsamfundet vill understryka att det alltjämt måste ligga i lagstiftarens intresse att betrakta barn och unga, som i stor utsträckning själva utsätts för påverkan, rekrytering och utnyttjande i kriminella miljöer, som särskilt skyddsvärda och inte som den grupp som lagstiftningen tar sikte på. Genom den föreslagna förändringen riskerar emellertid samma grupp i ökad utsträckning att bli föremål för ytterligare kriminalisering. Enligt Advokatsamfundet innehåller promemorian inte tillräckligt underlag för att motivera ett sådant utvidgande av bestämmelsens tillämpningsområde. Särskilt med beaktande av den nuvarande regleringen redan möjliggör att även underåriga kan lagföras och dömas för brottet när straffrättsligt ansvar bör komma i fråga.

Därtill framstår den föreslagna helhetsbedömningen som mindre förutsebar än den nuvarande regleringen. Promemorian ger inte någon tydlig vägledning om hur avvägningen mellan ålder, mognad, inflytande och övriga omständigheter ska göras vid bedömningen av om ett agerande utgör straffbar involvering. Det finns därför en risk för ökad osäkerhet i rättstillämpningen och en mindre förutsebar reglering. Promemorian presenterar inte något underlag som visar att det finns ett behov av att inskränka den nuvarande ansvarsfrihetsregeln. Att ta bort hänsynen till ålder från lagtexten framstår därför som otillräckligt motiverat och riskerar att förskjuta bestämmelsens tillämpning bort från dess ursprungliga syfte. Mot denna bakgrund avstyrker Advokatsamfundet förslaget att begränsa den nuvarande ansvarsfrihetsregeln.

Advokatsamfundet anser sammanfattningsvis att promemorian inte visar att det finns ett behov av de föreslagna straffskärpningarna och utvidgningarna av det straffbara området. Sedan brottet involverande av underårig i brottslighet infördes år 2023 har lagstiftaren successivt skärpt den straffrättsliga regleringen genom höjda straffskalor,

särskilda straffskärpningsregler för nätverksrelaterad brottslighet samt reformer av bland annat reglerna om återfall och villkorlig frigivning. Därtill befinner sig flera andra straffskärpande förändringar fortfarande i genomförandefasen. Trots detta presenteras de nu aktuella förslagen utan att effekterna av de redan genomförda reformerna har kunnat utvärderas eller analyseras. Promemorian innehåller inte heller någon närmare redogörelse av varför de lagstiftningsåtgärder som vidtagits under de senaste åren, däribland höjningen av maximistraffet för involverandebrottet från fyra till sex års fängelse, inte bedöms vara tillräckliga. Advokatsamfundet anser därför att det saknas ett adekvat underlag för att på ett tillfredsställande sätt bedöma behovet av den föreslagna grova brottsformen, den utvidgade försökskriminaliseringen och begränsningen av ansvarsfrihetsregeln.

Med anledning av det anförda är det Advokatsamfundets uppfattning att det finns starka skäl att iaktta återhållsamhet med ytterligare straffrättsliga reformer på området, till dess att effekterna av redan beslutade åtgärder har kunnat utvärderas på ett tillfredsställande sätt.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander